

УДК 159.9

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-12\(17\)-314-327](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-12(17)-314-327)

Жигайло Наталія Ігорівна доктор психологічних наук, професор, заступник декана філософського факультету з наукової роботи, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, тел.: (032) 239-45-79, <https://orcid.org/0000-0001-5686-2652>

Коструба Наталія Сергіївна кандидат психологічних наук, заступник декана з наукової роботи факультету психології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел.: (033) 224-93-92, <https://orcid.org/0000-0002-3852-4729>

ЗАЛУЧЕНІСТЬ СЛУЖБИ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА ДО ЗАХОДІВ ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Анотація. Опираючись на теоретичне опрацювання результатів дослідницької діяльності фахівців останніх років, у статті сформовано комплексну теоретичну модель залученості військового капеланства до системи психологічного забезпечення військовослужбовців. Проаналізовано зміни діяльності даної структури, що обумовлені актуальною воєнною ситуацією в державі. Висвітлено результати дослідницької діяльності наукової спільноти щодо ефективності інтервенцій капеланства. Обґрунтовано важливість розвитку сфери військового душпастирства, з огляду на потенціал психологічної підтримки, що надається останньою.

Ситуація сучасності актуалізує потребу ретельного аналізу процесу розвитку психологічних компетенцій військового капеланства відповідно до запитів військовослужбовців та актуального правового статусу душпастирства в Збройних силах України та інших військових формуваннях. Наразі забезпечення конгруентності у вчинково-екзистенційній сфері, зокрема, в таких проявах, як: опрацювання психотравмального досвіду, ціннісне ставлення до виконуваної професійної діяльності, збереження онтологічної впевненості та психологічної резильєнтності – гарантується саме службою військового капеланства. Проблема залученості останніх до процесу збереження психічного здоров'я висвітлюється в дослідницьких роботах, проте лишається актуальною з огляду на трансформації системи забезпечення психологічної підтримки військовослужбовців в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України.

Отримані результати засвідчують, що сьогодні роль яку відіграють військові капелани в заходах зі збереження психологічного здоров'я

військовослужбовців є значною. Професійна діяльність душпастирів тісно пов'язана з діяльністю військових психологів та сприяє збільшенню потенціалу реабілітації військ у період ротації. Більш того, в умовах виконання службово-бойових завдань, військові капелани суттєво підвищують адаптивні спроможності військовослужбовців, сприяють гармонійній реакції на бойові стресори та мінімізують ризики розвитку психотравм і стресових розладів.

Ключові слова: капеланська діяльність, служба військового капеланства, душпастирство, психологічний супровід, психічне здоров'я, військовослужбовці.

Zhyhaylo Nataliya Ihorivna Doctor of Sciences in Psychology, Professor, deputy dean of the Faculty of Philosophy for scientific work, Ivan Franko National University of Lviv, Universytetska St., 1, Lviv, 79000, tel.: (032) 239-45-79, <https://orcid.org/0000-0001-5686-2652>

Kostruba Natalia Serhiivna PhD in Psychology, deputy dean of the Faculty of Psychology for scientific work, Lesya Ukrainka Volyn National University, Prosp. Voli, 13, Lutsk, 43025, tel.: (033) 224-93-92, <https://orcid.org/0000-0002-3852-4729>

ENGAGING OF THE MILITARY CHAPLAINTY SERVICE FOR SAVING OF PSYCHOLOGICAL HEALTH OF MILITARY SERVANTS

Abstract. Based on the theoretical elaboration of the results of the research activity of specialists in recent years, the article forms a complex theoretical model of the involvement of military chaplaincy in the system of psychological support of military personnel. The changes in the activity of this structure due to the actual military situation in the state are analyzed. The results of research activities of the scientific community regarding the effectiveness of chaplaincy interventions are highlighted. The importance of the development of the field of military pastoral care is substantiated, given the potential of psychological support provided by the latter.

The current situation actualizes the need for a thorough analysis of the process of developing the psychological competencies of military chaplaincy in accordance with the requests of servicemen and the current legal status of chaplaincy in the Armed Forces of Ukraine and other military formations. Currently, ensuring congruence in the action-existential sphere, in particular, in such manifestations as: reconciliation of psycho-traumatic experience, valuable attitude to the performed professional activity, preservation of ontological confidence and psychological resilience, is guaranteed precisely by the service of military pastoral care. The problem of the involvement of the latter in the process of preserving mental health is highlighted in research works, but remains relevant in view of the transformation of the system of providing psychological support to the

military personnel in the conditions of a full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine.

The obtained results testify to the significant role of military chaplaincy in measures to preserve the psychological health of military personnel in the current situation. The professional activity of pastors is closely related to the activity of military psychologists and contributes to increasing the rehabilitation potential of troops during the rotation period. Moreover, in the conditions of service-combat tasks, chaplains significantly increase the adaptive capacity of servicemen, promote a harmonious response to combat stressors, and minimize the risks of developing psychotrauma and stress disorders.

Keywords: chaplaincy, military chaplaincy service, pastoral care, psychological support, mental health, military men.

Постановка проблеми. Військове капеланство функціонує як важлива інституція повноцінного психологічного забезпечення військовослужбовців. Дослідження останніх років щодо значущості діяльності військових капеланів доводять необхідність подальшої підтримки функціональної спроможності та розвитку даної структури. Власне, душпастирство слугує самостійним, важливим для українських військовослужбовців, інститутом, що продовжує формувати підґрунтя для ефективної превенції дезадаптивних психологічних станів та синдромів серед бійців. Беззаперечною є суттєва роль військових капеланів у процесі психологічного супроводу військовослужбовців.

Актуальним постає питання залученості військового капеланства в ситуації повномасштабного вторгнення російської федерації. Відкритим для дослідницької спільноти, зокрема, лишається питання трансформацій, що відбуваються тепер у системі психологічного забезпечення силових структур держави. Окремо варто приділити увагу діяльності консультативно-дорадчих органів щодо питань військового капеланства України. Також, доцільним є дослідження психосоціального стану військовослужбовців, з огляду на міру залученості служби військового капеланства в умовах повномасштабного вторгнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальною основою дослідження сфери військового душпастирства слугує доробок військових психологів (Ф. Бадд, І. Джонес), що висвітлюють ефективність діяльності капеланів у якості фахівців психологічного супроводу в умовах війни [1; 2]. Зокрема, в контексті воєнних дій на території України, проблему опрацьовано доволі змістовно, з огляду на значне поширення феномену капеланства у період проведення Антитерористичної операції (М. Ващук, Н. Жигайло, Н. Матейко, Л. Непіпенко, Т. Калениченко та ін.). Дослідники висвітлили особливості історичного розвитку військового капеланства на території України та суспільну значущість створення інституту військового душпастирства на правовому рівні [3-5]. Широко представленою є тема

професійної підготовки військових капеланів, сформовано значну кількість посібників та методичних розробок. Зокрема, й щодо інтеграції духовної та психологічної підтримки військових [6-8].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні доцільності залучення служби військового капеланства до заходів зі збереження психічного здоров'я військовослужбовців та визначенні міри залученості душпастирства до даного процесу в умовах повномасштабного вторгнення ворога на територію України.

Виклад основного матеріалу. Передусім, доцільно висвітлити трансформації, що відбуваються в інституті військового капеланства сьогодні. Агресія російської федерації проти України обумовила реформування складових сектору безпеки та оборони ще у 2014 році. Відповідно, модернізація, що відбувалася на рівні структурних змін органів управління та змін стандартів щодо військовослужбовців, також супроводжувала сферу психологічного та духовного забезпечення останніх. Проте, протягом тривалого часу військове капеланство реалізовувалося як волонтерська діяльність. Духовна опіка над військовими покладалася на фахівців, що долучалися до Антитерористичної операції на сході України добровільно. Тож, питання обізнаності душпастирів у питанні надання первинної психологічної допомоги та супроводу загалом не висвітлювалося. Варто зауважити, що в описаних умовах, діяльність капеланства продовжувалася і функціонально заміщувала інституцію військових психологів. Важливим новоутворенням даного етапу було створення громадського об'єднання «Міжконфесійний батальйон військових капеланів», що реалізовував функції, які наразі покладено на військових психологів. Загалом, ситуація обмежених фінансових та людських ресурсів обумовила перерозподіл функцій поміж учасниками активних бойових дій. Ефективність психологічної роботи військових капеланів зазначеного періоду часу було висвітлено в роботах К. Зуєвої, Т. Калиниченко, Н. Матейко, Л. Питльованої та інших.

Так, результати дослідницької діяльності останніх засвідчують суттєве покращення психологічного стану та зменшення таких поширених девіантних виявів, як алкоголізація та суїцидальні прояви серед військовослужбовців [3]. Дослідники наголошують також на спроможності душпастирів до зняття стресового синдрому у комбатантів, та психопрофілактичної діяльності у військовому підрозділі [7]. Відходячи від проблеми психічного здоров'я бійців, зазначимо, що діяльність капеланів також пов'язана з духовно-патріотичним вихованням та формуванням бойового духу на основі релігійного та, зокрема, культурного потенціалу етнокультурної спільноти [8]. Узагальнюючи, капелани-волонтери періоду Антитерористичної операції брали активну участь у процесі психологічного супроводу та реабілітації військовослужбовців.

Окремим етапом залучення військового капеланства до сфери збереження психічного здоров'я є початок правового врегулювання їх

діяльності. Так, згідно з розпорядженням КМ України №677-р «Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних силах, Національній гвардії, Державній спеціальній службі транспорту та Державній прикордонній службі» Міністерство Оборони України зобов'язалося забезпечувати, зокрема, військово-психологічну підготовку майбутніх військових капеланів. Розпорядження надано задля формалізації ролі останніх у воєнних умовах, а також розширення обов'язків та прав цих фахівців. Примітно, що хоч підготовка й не проводилася на загально державному рівні, громадські організації продовжували долучатися до руху військового духовенства, а оприлюднене розпорядження слугувало підґрунтям для посиленої психологічної підготовки останніх.

З 2017 року капеланство почало функціонувати на офіційному рівні. Зокрема, створено посади військового капелана у збройних формуваннях. Можемо зауважити, що правовий відгук на актуалізовані потреби силових структур хоч і виважений у часі, проте наявний. Відповідно, наданий статус свідчить про кваліфікаційну та професійну обґрунтованість релігійної діяльності останніх.

Примітно, що у дослідницьких роботах неабиякий акцент поставлено на специфіку функціональних обов'язків військового капеланства, що обумовлює необхідність його правового регулювання. Власне, складовою даної функціональної системи є психологічний супровід. Так, правовий статус душпастирства визначає закріплення даної компоненти як невід'ємної складової обов'язків останніх. Відповідно, встановлення законодавством певних нормативних гарантій щодо статусу військового капеланства пов'язане з трансформацією їх первинної спрямованості та розширення сфери професійної діяльності, зокрема, щодо психологічного забезпечення військовослужбовців.

Зокрема, варто зауважити на широкому поширенні практик дистанційного навчання військових капеланів у сфері першої психологічної підтримки військовослужбовців. Так, досвід закладів вищої освіти військового спрямування слугував підґрунтям для ефективної інтервенції означеної форми підвищення кваліфікації військового капеланства [9]. Підготовка експертів даної галузі зазвичай реалізується системою різнорівневих освітніх закладів, тож проведення дистанційних тренінгів гармонійно доєднується до методологічного підґрунтя даного фаху. Зауважимо, що значущим результатом описаної ініціативи слугує формування мобільних груп психологічної підтримки, до яких залучаються військові капелани, психологи, медичні працівники. Мінімізація ризиків розвитку бойового стресу та посттравматичного-стресового розладу у ході виконання службово-бойових завдань першочергове завдання, зокрема, душпастирів сучасності [10].

Відмітимо, що повноцінне утвердження служби військового капеланства відбулося 15 березня 2022 року, у період повномасштабного

вторгнення ворога на територію України. Підписання Верховним головнокомандувачем Закону України «Про службу військового капеланства» забезпечує унормованість функціонування служби й водночас утворює залученість останніх до сфери збереження психічного здоров'я військовослужбовців. Як зазначає В. Хоміцький, наразі сформоване єдине концептуальне розуміння щодо ролі душпастирів у сфері опіки та задоволення духовних (психічних) потреб військовослужбовців, більш того, також створено цілісну нормативно-правову базу щодо даного виду діяльності [10].

На даному етапі розвитку психологічного супроводу військовослужбовців, примітно, що на правовому рівні затверджено необхідність різностороннього зміцнення психологічної стійкості та єдності військових. Власне, результати дослідницької діяльності попередників підтверджують більшу міру доцільності введення превентивних заходів, аніж корекційних та реабілітаційних. Так, військове капеланство наразі слугує інститутом формування життестійкості серед означеної групи. Розглянемо більш детально даний феномен в контексті професійної діяльності останніх в умовах виконання службово-бойових завдань та на інших етапах психологічного супроводу військовослужбовців.

Психологічну стійкість розглядають як багатовимірний конструкт, що відображає адаптивні спроможності та міру стійкості психічних процесів особистості. Окремої уваги варта диференціація стійкості як процесуального та кінцевого утворення: резильєнсом позначають процес відновлення психосоціальної рівноваги, у той час, як дефініцією стійкості частіше є психічна властивість, що відображає спроможність до резильєнсу. Фахівці даного спрямування виокремлюють наступні чинники резильєнтності особистості: соціальна включеність, розширення часової перспективи майбутнього (ФТР) та здатність до цілепокладання, онтологічна впевненість, адаптивність копінг-стратегій та емоційної саморегуляції [11]. Перераховані компоненти життестійкості лежать у сфері діяльності військового капеланства. Зокрема, принципи онтологічної впевненості та розширення ФТР лежать в основі місії служби військового капеланства відповідно до методичних рекомендацій, сформованих для даної інституції: «надати віру та надію» [12]. Розвиток трансцендентності серед військ є провідною формою утвердження внутрішньої узгодженості та впевненості в доцільності виконуваної діяльності. Регулювання емоційного стану та розвиток адаптивних копінг-стратегій на офіційному рівні має реалізуватися військовими психологами, проте діяльність військового капеланства відповідає основним принципам психологічної допомоги: добровільність, конфіденційність, компетентність (відповідальність), орієнтованість на особистість та принцип не втручання. Таким чином, метод «бути поруч» військового капеланства дає змогу сформувати психологічну буферну зону для військовослужбовців, надаючи не лише простір для «духовного

прощення», але й для зменшення психоемоційного навантаження та розвитку резильєнтності.

Одним із провідних стресорів професійної діяльності військовослужбовців виокремлюють морально-етичний дистрес, що виникає унаслідок фрустрованості внутрішніх переживань, сумління останніх. Саме служба військового капеланства є провідною у розв'язанні даної проблеми. Зокрема, також, душпастир у період виконання бійцями службово-бойових завдань спираючись на принцип «бути поряд» суттєво зменшує вияв психосоціального стресу: переживання ізоляваності від звичного життєвого шляху, умови адаптації до нової реальності, вдоволення вищих потреб особистості та переживання сепарації від сім'ї. Поза сферою втручання військового духовенства лишається значний пласт тератогенних для психічного здоров'я військовослужбовців факторів, зокрема: адаптація до стресорів професійної діяльності обумовлених регламентованістю військової служби, фрустрованість негативних потреб у кризових умовах виконання службово-бойових завдань та переживання психотравмувальних ситуацій в екстремальних умовах. Проте, досвід роботи військового психолога засвідчує нездатність своєчасної превенції чи ефективних інтервенцій в даному контексті не залежно від рівня професійної компетенції у сфері збереження психічного здоров'я. Відповідно, можемо зазначити, що душпастирство, як важлива складова процесу забезпечення військової служби, має достатні ресурси для вирішення основних запитів військовослужбовців.

Безумовно, важливим чинником сформованості психологічної стійкості та ефективності резильєнсу є специфіка бойової травми. Власне, функція військового капеланства у даному контексті полягає у трансформації глибинних переконань та оцінного ставлення до психотравмувальних подій, з якими стикаються військовослужбовці. Ситуація обмеження адаптивних можливостей особистості, зокрема: нездатність до зменшення психологічного та фізичного навантаження чи зменшення об'єктивних стресогенних факторів, обумовлює необхідність коригування суб'єктивного переживання стресу. Власне, підтримка ціннісних орієнтирів, утвердження усталених трансцендентальних принципів чи зміна у ставленні до об'єктивного феномену – посильні для душпастирства завдання, що на період ротації часто покладаються на психотерапевтичні та консультаційні служби. Трансформаційна, терапевтична діяльність військового капеланства є побічною, проте відіграє неабияке значення для подальшого реабілітаційного процесу та суттєво підвищує шанси продуктивного і своєчасного відновлення психічного стану військовослужбовців.

Служба військового капеланства, з огляду на соціально-психологічний контекст військової служби, є не лише інстанцією підтримки на особистісному рівні, проте сприяє нормалізації міжособистісних та групових процесів у військових колективах. Цивільне духовенство виконує функцію

соціально-психологічної реабілітації пастви, проте водночас слугує осередком групо творення та підґрунтям для утвердження ідентичності громадян. Натомість, серед спільноти військових капелан часто стає центром тяжіння для розвитку «ми-переживання» та відчуття єдності. В ситуації підвищеної напруги та конфліктогенних обставинах наявність відповідної сили, що стабілізує є необхідною. Зауважимо, що не лише сприйняття власної професійної діяльності, але й ролі побратимів в реалізації поставлених службово-бойових завдань відіграє суттєву роль у втіленні резильєнтності до посттравматичних стресів. Okремо варто звернутися до питання самоефективності військовослужбовців. Так, переживання соціальної захищеності й спільності сприяє зростанню компетенцій та слугує фундаментом для втілення в життя завдань командирів.

Звернімося до питання реалізації прав і свобод особистості в умовах воєнного стану. Передусім, під час виконання обов'язків військової служби бійці стикаються з рядом обмежень, що унеможливають повноцінне втілення приписів та норм щодо загальнолюдських свобод. Проте, Служба військового капеланства є однією з небагатьох компенсаторних формацій, що забезпечують виконання останніх. Власне, описані нормативно-правовими актами та методичними розробками, механізми реалізації свобод особистості спрямовані гарантувати їх фактичне втілення. Оскільки означена діяльність є прямим обов'язком держави, забезпечення повноцінного функціонування служби військового капеланства є необхідним та обов'язковим компонентом при організації діяльності військових. Передусім, це пов'язано з необхідністю втілення міжнародного права свободи совісті та віросповідання (про що свідчить наявність міжконфесійних об'єднань, активне залучення імамів-капеланів до опіки військовослужбовцями в зоні проведення операції Об'єднаних сил) [8]. Проте, у більш широкому контексті дана служба слугує гарантією створення сприятливих умов для реалізації прав військовослужбовців загалом. Дане питання виходить за межі психологічної орієнтованості служби військового капеланства та стосується більшою мірою рівня правосвідомості та демократії у державі. Однак, усвідомлення опіки на духовному та державному рівні, переживання єдності та розвиток національної ідентичності, згідно з результатами дослідницької роботи психологічної спільноти, слугує фундаментальними підвалинами для збереження психічного здоров'я військовослужбовців в екстремальних умовах їх діяльності [13].

Залученість служби військового капеланства до психологічного супроводу військових втілена не лише на рівні міжособистісної взаємодії та безпосередньої опіки, але й через продукти діяльності духовенства. Так, УГКЦ активно залучається до розробки матеріалів, що сприяють реалізації функцій душпастирства (та власне функцій психологічного супроводу). Свого часу було сформовано численні молитовники військовослужбовців («Молися і

служби», 2013 р.), друковані та відеоматеріали, що спрямовані на підтримку морально-психологічного стану останніх («На рівнинах вавилонських. Кілька думок про повернення», 2016 р.) тощо. Експертні оцінки засвідчують суттєвий зв'язок між переживанням стресу та стресових розладів з особливостями копіngu військовослужбовців [14]. Оскільки індивідуальна робота з комбатантами в екстремальних умовах часто є складно реалізованою, розробка матеріалів щодо духовного та психологічного саморегулювання є однією з значущих сфер втілення місії капеланської служби.

Досліджуючи означену тему варто звернути увагу на досвід світової спільноти у залученні військового капеланства до збереження психічного здоров'я військ. Результати дослідницької діяльності фахівців Сполучених Штатів Америки засвідчують неабияке значення участі військових капеланів у процесі психологічної допомоги, а зокрема, реабілітації, ветеранів. Оскільки, на даному етапі розвитку психологічного дослідницького процесу, актуальним є питання розробки нових методів психологічної превенції та корекції психотравм та стресових розладів, що обумовлені військовим досвідом, військове капеланство доволі часто розглядають саме в даному контексті. Так, за результатами кількісних досліджень, встановлено, що душпастирство викликає значно більшу довіру поміж військовослужбовців та їх сімей. Статистично значущою є відмінність частоти звернень до військових капеланів та фахівців сфери психологічної допомоги. Дана суспільна тенденція хоч і не розв'язує питання ефективності допомоги служби військового духовенства в галузі психологічного супроводу, проте обумовлює зростання професійного інтересу серед останніх до освоєння даної галузі. Основними причинами, що зазначають американські дослідники, є більший рівень доступності, конфіденційності та менш виражена бюрократизація процедури звернень. Звертаючись до актуальної парадигми психологічного забезпечення силових структур України, можемо стверджувати, що подібна тенденція спостерігається також. Окрім того, важливим фактором також є стигматизованість звернень до психологів чи психотерапевтів в державі, що хоч й перебуває в стані поступового вирішення, проте лишається доволі високою. Можемо зазначити, що найбільш перспективною є організація комплексного процесу опіки над військовослужбовцями: спільної діяльності військових капеланів та фахівців галузі військової психології та реабілітації. Зокрема, подібна система реалізована на теренах Австралії, на цей час лишається дієвою та відповідає нормам і вимогам світської держави [15].

На противагу регламентованості українською міжконфесійною спільнотою військових капеланів обмежень щодо надання психологічної підтримки, служби європейських країн активно залучають капеланів до психологічної підтримки комбатантів. Так, за результатами кількісних та якісних досліджень, встановлено, що мультифункціональність капеланства зберігає їх ефективність, як у сфері духовного, так і психосоціального

супроводу [16]. Підтримка психологічного благополуччя та суб'єктивної узгодженості військовослужбовців – найбільш виразний результат залучення служби військового капеланства при виконанні службово-бойових завдань на території Західної Європи. Можемо зазначити, що подібна тенденція обумовлена дотичністю предмета професійної діяльності описуваних служб. Збереження та підтримка духовних цінностей та внутрішньої відповідності комбатантів неодмінно пов'язана з утвердженням суб'єктивного благополуччя. Виконання цілей служби військового капеланства неможливе без втілення основних завдань психологічної підтримки.

На підтвердження висунутої тези, варто вказати, що духовне становлення особистості – тривалий, розгорнутий в часі процес психологічного вдосконалення. Зокрема, згідно з авторською моделлю (Н. Жигайло та Р. Карпінської), ми можемо виокремити три провідні складові даного процесу: інструментальну (загальні психічні феномени), мотиваційну (зокрема, емоційно-вольовий та когнітивний компоненти) та інтеграційну (що відображає вищі психічні функції) [17]. Так, формування стійкої духовності особистості тісно пов'язана та часто обумовлюється розвитком психологічної стійкості та онтологічної впевненості. За результатами проведених кількісного дослідження [17], було встановлено статистично значущі кореляційні зв'язки між показниками інтелекту, емпатії, рівнем реактивної та особистісної тривожності та рівнем розвитку духовності особистості. Таким чином, орієнтованість на взаємодію зі службою військового капеланства серед військовослужбовців свідчить про актуалізовану потребу психологічного вдосконалення. Безумовно, лишається ймовірність статистичної похибки, що відображає внутрішню готовність та високий рівень психологічної стійкості серед релігійних військовослужбовців. Проте присутність військового капелана, що має досвід та компетенції у сфері психологічної підтримки суттєво впливатиме на адаптаційний стан тих із військовослужбовців, що не орієнтовані на трансцендентні цінності та мають атеїстичні установки. Результати описаної дослідницької роботи більшою мірою висвітлюють міру залученості військового капеланства до сфери психологічної допомоги. Водночас також створюють підґрунтя для оцінки доцільності діяльності останніх у військових підрозділах, з огляду на ступінь духовного (та, відповідно, психологічного) розвитку серед комбатантів.

Тема взаємозв'язку духовного та психологічного компонентів психічного широко представлена у дослідницькій діяльності сучасників. Згідно із роботами Є. Сиріна, принципами духовного розвитку можемо виокремити: орієнтованість на моральні суспільні потреби, фокусування на власних переживаннях більшою мірою, ніж на вчинках, високий рівень самоусвідомлення. Дані релігійні постулати цілком збігаються з визначенням конгруентності, що надається К. Роджерсом, та лежить в основі психотерапевтичних практик сучасності. Окрім того, процес формування

морального ставлення особистості, що є наскрізною ідеєю душпастирства, пов'язаний з розвитком гармонійного ставлення, компенсацією патологічних та потенційно патологічних психологічних станів. Зазначимо також, що моральне становлення тісно пов'язано з категорією вчинку. Згідно з В. Роменцем, вчинково-екзистенційна сфера особистості відображає міру відповідності суб'єктивного відображення ситуації та ціннісних орієнтирів поведінковим проявам. Проте, зазначимо, що у цьому випадку йдеться не про поведінку як таку, але більшою мірою про діяльність – свідому та цілеспрямовану. Як ми зазначали раніше, однією з цілей діяльності служби військового капеланства є трансформація переконань військовослужбовців та інтеграція їх вчинків у ході виконання обов'язків військової служби до їх внутрішніх переконань. Таким чином, можемо зазначити, що категорія вчинковості посідає першочергове місце у методології Служби військового капеланства.

Військовий психолог в особливих умовах військової служби орієнтований на підтримку суб'єктивної вітальності військовослужбовців. Відповідно, провідною метою його діяльності є саме перша психологічна та кризова підтримка. Водночас військові капелани більшою мірою спрямовані на глибинні переживання комбатантів: сприйняття власних вчинків та здобутого в екстремальних умовах досвіду, його засвоєння та інтеграція в існуючу когнітивну систему. Більш того, служба військового капеланства опосередковано орієнтована на сприяння самоактуалізації та індивідуалізації військовослужбовців. Засади діяльності духовенства ґрунтуються на принципах гуманістичного, орієнтованого на особистість підходу психологічної науки. Душпастирі у фокусі уваги мають не ризики патологічних трансформацій психіки, але холістичну особистість. Прогностично можемо зазначити, що саме цей підхід сприяє більшому рівню довіри серед військовослужбовців до представників служби військового капеланства. Варто зауважити, що розподіл поміж функціями військових психологів та військових капеланів на практиці не реалізується. Зокрема, це обумовлено єдністю предметів впливу обох професійних груп. Сфери діяльності обох є суміжними й взаємопроникними. Більш того, на особистісному рівні реалізація завдань одних часто супроводжується досягненням цілей інших. Власне, відмінності у діяльності даних груп передусім обумовлені методологічними підвалинами, що разом з тим, впливає на сприйняття процесу опіки комбатантами, залежно від їх віросповідання. Служба військового капеланства забезпечує для військовослужбовців можливість реалізації психологічного благополуччя.

Висновки. Військовослужбовці в екстремальних умовах вимушені зберігати існуючу концепцію реальності, спираючись на власні семантичні коди, та інтегрувати новий, конфронтаційний досвід. Саме військовий капелан є найбільш ефективним у якості каталізатора даного процесу. Передусім, це

пов'язано з психологічною готовністю військовослужбовців до взаємодії з представником духовенства більшою мірою, аніж з фахівцем медичного чи психологічного спрямування. Водночас ефективність саме військового капеланства у досягненні даної мети обумовлена вчинково-екзистенційною сферою проходження даного процесу.

Література:

1. Budd F. C. An Air Force model of psychologist–Chaplain collaboration. *Prof Psychol Res Pract*, 1999. 30. p. 552–556.
2. Jones E., Wessely S. Shell Shock to PTSD: Military Psychiatry From 1900 to the Gulf War. *Hove, Psychological Press*, 2005. p. 234-237.
3. Матейко Н. М. Психологічні аспекти діяльності військових капеланів в АТО. *Problems and tasks of modernity and approaches to their solution*, 2021. 8. 230 с.
4. Ващук М. М. Особливості формування правового статусу військового капелана на сучасному етапі розвитку українського державотворення. *Актуальні питання сучасної науки та практики. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2018. 598 с.*
5. Ващук М. М. Теоретико-правові аспекти інституціалізації військового капеланства: досвід України та США. *М74 Модернізація законодавства та правозастосування: вимоги часу*, 2018. 14. с. 14-18.
6. Калениченко Т. А., Коханчук Р. Бути поруч. Основи військового капеланства для військових і волонтерів. Київ: «Маханаим Принт», 2017. 64 с.
7. Питльована Л. Душпастирська опіка воїнів АТО капеланами-волонтерами. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива. Київ: НУОУ, 2020. с. 205-206.*
8. Зуєва К. А. (2019). Роль військових імамів-капеланів у житті солдат-мусульман Збройних сил України в зоні «Операції Об'єднаних сил». *Україна у світовому історичному просторі. Маріуполь: МДУ, 2019. с. 181.*
9. Kozak N., Rudynskyi O., Kozak D. Pilot study applying distance learning during continuous professional development of military doctors in Ukrainian Military Medical Academy. *Current Aspects of Military Medicine*, 2021. 28(1). p. 10–23.
10. Приходько І. І. Система профілактики та контролю бойового стресу у військовослужбовців. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологія*, 2018. 1. с. 14.
11. Кокун О. М. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій: метод. посіб. Київ-Одеса: Фенікс, 2022. 128 с.
12. Добрянський Д., Тарченко Н., Тарченко І. Бути поруч, коли непросто. Історичні аспекти становлення військового і медичного капеланства в Україні. *Collection of scientific papers «АЮГОΣ», 2022. с. 327-335.*
13. Пирог Г. В., Ленська А. А. Особливості переживання задоволеності працею військовослужбовців. *Актуальні проблеми особистісного зростання*, 2021. с. 154.
14. Мушкевич В. Психологічні чинники переживання стресу військовослужбовцями. *Psychological Prospects Journal*, 2019. 34. с. 119-136.
15. Войтюк О. Залучення військових капеланів до надання психологічної допомоги військовослужбовцям: теоретичний огляд закордонних досліджень. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія*, 2022. 2 (55). с. 20-24.
16. Микусь С. А. Морально-психологічний вплив та роль релігії в арміях провідних країн НАТО. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства*, 2019. с. 108.
17. Жигайло Н. І., Карпінська Р. І. Психологія особистісного та духовного зростання лідера. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*. 2019. №1(21). С.57-77.

References:

1. Budd F. C. (1999). *An Air Force model of psychologist–Chaplain collaboration*. *Prof Psychol Res Pract*. 30. p. 552–556.
2. Jones E., Wessely S. (2005). *Shell Shock to PTSD: Military Psychiatry From 1900 to the Gulf War*. Hove, Psychological Press. p. 234–237.
3. Mateyko N. M. (2021). *Psykhologichni aspekty diyalnosti viyskovykh kapelaniv v ATO [Psychological aspects of the activity of military chaplains in the ATO]. Problems and tasks of modernity and approaches to their solution*, 8. 230 p.
4. Vashchuk M. M. (2018). *Osoblyvosti formuvannya pravovoho statusu viyskovoho kapelana na suchasnomu etapi rozvytku ukrayinskoho derzhavotvorennya [Peculiarities of the formation of the legal status of a military chaplain at the current stage of the development of Ukrainian statehood]. Aktualni pytannya suchasnoyi nauky ta praktyky – Current issues of modern science and practice*. Kyiv: "KROK" University of Economics and Law. 598 p.
5. Vashchuk M. M. (2018). *Teoretyko-pravovi aspekty instytutsializatsiyi viyskovoho kapelanstva: dosvid Ukrayiny ta SSHA [Theoretical and legal aspects of the institutionalization of military chaplaincy: the experience of Ukraine and the USA]. M74 Modernizatsiya zakonodavstva ta pravozastosuvannya: vymohy chasu – M74 Modernization of legislation and law enforcement: requirements of the time*. 14. p. 14-18.
6. Kalenichenko T. A., Kokhanchuk R. (2017). *Buty poruch. Osnovy viyskovoho kapelanstva dlya viyskovykh i volonteriv. [Be near. Basics of Military Chaplaincy for Military and Volunteers]*. Kyiv: "Mahanaim Print". 64 p.
7. Pitlovana L. (2020). *Dushpastyrska opika voyiniv ATO kapelanamy-volonteramy [Pastoral care of ATO soldiers by volunteer chaplains]. Ukrayinske viysko: suchasnist ta istorychna retrospektyva – Ukrainian army: modernity and historical retrospective*. Kyiv: NUOU. p. 205-206.
8. Zuyeva K. A. (2019). *Rol viyskovykh imamiv-kapelaniv u zhytti soldat-musulman Zbroynykh syl Ukrayiny v zoni «Operatsiyi Obyednanykh syl» [The role of military imams-chaplains in the lives of Muslim soldiers of the Armed Forces of Ukraine in the zone of "Joint Forces Operations"]*. *Ukrayina u svitovomu istorychnomu prostori – Ukraine in the world historical space*. Mariupol: MDU. p. 181.
9. Kozak N., Rudynskiy O., Kozak D. (2021). *Pilot study applying distance learning during continuous professional development of military doctors in Ukrainian Military Medical Academy*. *Current Aspects of Military Medicine*. 28(1). p. 10–23.
10. Prykhodko I. I. (2018). *Systema profilaktyky ta kontrolyu boyovoho stresu u viyskovosluzhbovtziv [System of prevention and control of combat stress in military personnel]*. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny. Seriya: Psykholohiya – Bulletin of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Series: Psychology*. 1. c. 14.
11. Kokun O. M. (2022). *Zabezpechennya psykhologichnoyi stiykosti viyskovosluzhbovtziv v umovakh boyovykh diy: metod. posib. [Ensuring the psychological stability of military personnel in the conditions of hostilities: method. manual]*. Kyiv-Odesa: Phoenix. 128 p.
12. Dobryanskyi D., Tarchenko N., Tarchenko I. (2022). *Buty poruch, koly neprosto. Istorychni aspekty stanovlennya viyskovoho i medychnoho kapelanstva v Ukrayini [Being there when it's not easy. Historical aspects of the formation of military and medical chaplaincy in Ukraine]. Collection of scientific papers "ΛΟΓΟΣ"*. c. 327–335.
13. Pyrog G. V., Lenska A. A. (2021). *Osoblyvosti perezhyvannya zadovolenosti pratseyu viyskovosluzhbovtziv [Peculiarities of experience of satisfaction with the work of military personnel]. Aktualni problemy osobystisnoho zrostannya – Actual problems of personal growth*. p. 154.
14. Mushkevich V. (2019). *Psykhologichni chynnyky perezhyvannya stresu viyskovosluzhbovtziv [Psychological factors of experiencing stress by military personnel]. Psychological Prospects Journal*. 34. c. 119–136.

15. Voytiuk O. (2022). *Zaluchennya viyskovykh kapelaniv do nadannya psykholohichnoyi dopomohy viyskovosluzhbovtsham: teoretychnyy ohlyad zakordonnykh doslidzhen [Involvement of military chaplains in providing psychological assistance to military personnel: a theoretical review of foreign research]. Naukovi pratsi Mizhrehionalnoyi Akademiyi upravlinnya personalom. Psykholohiya – Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. Psychology. 2 (55). c. 20–24.*

16. Mykus S. A. (2019). *Moralno-psykholohichnyy vplyv ta rol relihiyi v armiyakh providnykh krayin NATO [Moral and psychological influence and role of religion in the armies of leading NATO countries]. Aktualni problemy psykholohichnoyi ta sotsial'noyi adaptatsiyi v umovakh kryzovoho suspil'stva – Actual problems of psychological and social adaptation in the conditions of a crisis society. p. 108.*

17. Zhyhaylo N. I., Karpinska R. I. (2019) *Psykholojiia osobystisnoho ta dukhovnoho zrostannia lidera [Psychology of individual and spiritual leader growth]. PSYCHOLOGICAL JOURNAL. 1(21). p. 57–77.*